

Матрьонин двір (скорочено)

Олександр Солженіцин

Улітку 1956 року оповідач повертався з гарячої пустелі в Росію. Він зійшов з потягу на 184 кілометрі від Москви — з мрією влаштуватися вчителем у якомусь селищі. Ще рік тому він міг сподіватися лише на роботу вантажником (після таборів про гідне місце годі було мріяти). Але тепер щось почало зсовуватися у кращий бік.

Оповідач оселяється у селищі Тальново, в Матрьони Василівни Григор'євої, або просто Матрьони — самотньої жінки років шістдесяти. Самотність її скрашували квіти, розставлені по всіх ослінчиках.

Матрьона прокидалась о четвертій — п'ятій годині ранку і починала поратися по господарству. Розпалювала піч, носила воду, доїла козу, готувала сніданок. Сніданок варився у трьох окремих чугунках: для оповідача, для хазяйки та для кози. Сніданок був не дуже різноманітним: картовь та суп картонний. Оповідачеві дуже цікаво було слухати місцевий говір. Тож він із задоволенням розмовляв з Матрьоною. У супі нерідко траплялося щось неїстівне (волосся, шкірка картоплі тощо), але він не скаржився, бо це не було головним у житті. Та хазяйка сама попереджала: "Не уємши, не варимши — как утрафиш?" Після сніданку вона питала, що приготувати к ужоткому (ужину), хоча гість і так знав, що буде те ж саме, що і вранці. Втім, життя навчило його знаходити сенс буття не лише в їжі.

Окрім порання по господарству, в Матрьони кожного дня знаходились якісь справи. До неї звертались по допомогу з колгоспу чи просто родичі. І вона ніколи не відмовляла. Іноді ввечері хазяйка розповідала, хоча і не дуже багато, про свою долю, яка водночас зачарувала та приголомшила оповідача.

Чоловіка Матрьона втратила ще на початку війни (точніше, він зник безвісти). Втім, вона не дуже його кохала. Жінка сподівалась вийти заміж за його старшого брата, Фаддея, але той пішов на фронт і пропав. Родичі умовили Матрьону піти за Єфима. Через деякий час Фаддей повернувся. Він не зарубав Матрьону з Єфимом лише тому, що останній був йому братом. А жінку він кохав — навіть дружину знайшов на таке ж ім'я. Дітей в Матрьони не було (усі помирили не проживши й трьох місяців) — і в селі вирішили, що жінка "порчена". У Фаддея ж народилось шість дітей. Тож одну з дочок, Кіру, Матрьона узяла до себе і виховувала, аж доки та не вийшла заміж та не поїхала.

Матрьона була справжньою російською жінкою, яка була наділена величезною внутрішньою силою. Жінка могла зупинити коня, якого не могли зупинити чоловіки. Саме на таких, як вона, тримається російська земля. Втім, цей висновок не дуже тішить оповідача: що ж буде з державою, яка тримається на старушачих плечах?

Матрьона заповіла частину хати Кірі, але Фаддей вирішив забрати майно, не чекаючи, доки жінка помре. Тим самим він прискорив смерть Матрьони. Хазяйка сама побігла проводити сани з горницею. Усе хвилювалась, що не дотягнуть (бо ж не погодились упрягти два трактори). Її не було дуже довго. Оповідач вже почав

непокоїтися. Нарешті прийшла її подруга і сказала, що Матрьона загинула — її роздавив поїзд.

Родичі прийшли на похорон жінки. Але їхні сльози були скоріш обов'язком, ніж справжнім стражданням. Єдине, що їх тепер непокоїть — це розподіл Матрьониного майна. Фаддей навіть не пішов на поминки. Він потім ще навідався до сестри Матрьони, погрожував передати справу до суду. Але всі розуміли, що суд забере хату і віддасть сільраді, тож вирішили справу "миром". Коза відійшла сестрі, хата — шевцеві з дружиною, а Фаддєєві лишилися горниця, сарай та половина забору.

Хату до весни заколотили. А оповідач переселився до родички Матрьони. Від неї і дізнався краще, якою була його колишня хазяйка. Жила лише для інших, нічого за життя на скопила, чужа усім — усім допомагала, і ніколи ні від кого нічого на вимагала за це. І все, що від неї залишилось: брудно-біла коза, колченога кішка та фікуси...

"Усі жили поруч із нею і не розуміли, що вона є тим самим праведником, без якого, за прислів'ям, не стоїть село.

Ані місто.

Ані уся наша земля".

Коментар

"Не стоїть село без праведника" — саме так спершу хотів назвати свій твір Олександр Солженіцин. Цей праведник — Матрьона Василівна Григор'єва. Саме такі, як вона, проста жінка, кожен день якої проходить у повсякденних клопотах, можуть врятувати село. І не лише село, а й усю нашу землю. Ось що хотів сказати автор "Матрьониного двору". І тому так чітко, у найменших деталях змалював образ цієї жінки — з її простою селянською зовнішністю, цікавим говірком, з її скромністю та невибагливістю, з безвідмовністю щирого серця, яке не вміє чинити зле, яке не тримає образ. Цей образ продовжує чудову галерею невмирущих жіночих постатей у літературі, таких як Матрьона Тимофіївна або Орина в Некрасова.

Але люди, черстві душею, часто не помічають і не цінують безкорисливої допомоги, доброзичливого ставлення, людської ширості. Навіть після смерті героїні дехто з сусідів обговорював недоліки Матрьони, не розуміючи, що насправді це її достоїнства.

Розкриваючи долю Матрьони, описуючи її життя та історію її смерті, автор намагався достукатися до серця читача, щоб звернути увагу на таких ось простих праведників. І навчити цінувати їх — за життя та після смерті.